

RESUMÉ

Práce sleduje ohlas díla polského revolučního romantika Julia Słowackého v českém prostředí od prvních zmínek o básníkovi až dodnes a zařazuje jej do rámce vzájemných československo-polských kulturních vztahů v 19. a 20. století. V soulase s nejnovějšími metodologickými požadavky klade hlavní důraz na postižení situace a vývojových tendencí v kultuře strany akceptující, které podmiňují působení daného díla.

Srovnání literárního vývoje polského a českého v tomto období vykazuje v základních vývojových tendencích řadu společných rysů, které vytvářely přirozené předpoklady pro vzájemnou spolupráci a obohacování jedné literatury druhou. Avšak rozdílný rytmus obou literárních procesů, daný specifickými podmínkami dějinného vývoje, tuto vnitřní, typologickou příbuznost značně modifikoval a způsobil, že vedle prvků shodných nebo obdobných vystoupily do popředí i prvky odlišné. Je to zřejmé už ze srovnání jednotlivých periodizačních úseků v obou literaturách. Vyznačovali se vývoj české obrozenecké literatury značnou členitostí, probíhal vývoj literatury polské do pozitivismu v nepoměrně delších obdobích. Jednotlivé předěly v obou literaturách se často rozcházejí; např. rok 1848, jehož politické důsledky podstatně ovlivnily český literární život, nebyl v polské literatuře zdaleka tak výrazným předělem, stejně jako rozhraní padesátých a šedesátých let, kdy po pádu bachovského absolutismu došlo v Čechách k novému rozmachu národního a kulturního života. Polská literatura se vyvíjela vcelku plynule a bez výraznějších předělů od povstání listopadového (1830) až k povstání lednovému (1863), které se svou atmosférou účtování a hledání příčin národní katastrofy vytvořilo i v literární oblasti zásadní mezník. Rozdílná sociální struktura obou národů se přirozeně silně odrážela v rozdílném charakteru literární tvorby a v jejím rozdílném přijetí v cizím prostředí.

19. století je charakterizováno procesem formování novodobých národů, v němž se všeobecně významně projevila kulturní aktivita. Oba národy, český i polský, postrádaly v té době státní svrchovanost. Celospolečenská úloha kultury a literatury nabývala v takové situaci na důležitosti, neboť musely v jistém smyslu nahrazovat činnost potlačovaných institucí, v nichž se v normálních dobách koncentruje veřejný život. Literatura se stala jednou z nejdůležitějších složek národního života, činitelem burcujícím, výchovným a jednotícím — až do znovudobytí nezávislosti. Odtud také vyplývá mimořádná role vzájemných literárních vztahů a badání o nich, které kromě literárních souvislostí objasňuje problematiku mnoha dalších oblastí národní existence. Analogická situace ujařmených národů a z ní vyplývající nutnost národné a sociálně osvobozené boje ve značné míře rozhodovala o možnostech vzájemného pochopení a součinnosti. Je charakteristické, že právě v momentech největšího napětí národné osvobozené boje dochází k nejužší a nejintenzivnější spolupráci literární.

Tvorba velkého romantického básníka Julia Słowackého zvláště výrazně odráží skutečné konflikty rozporuplné doby a názorně dokládá sepětí literatury s životem celé společnosti. Proměny čtenářského zájmu o básníkovu dílo zrcadlí současný i pozdější myšlenkový kvas, ukazují na různost přístupů jednotlivých vrstev národa k němu, vyjadřovaného v esteticko-kritické rovině. Důkladné postižení recepce této tvorby u vlastního národa i v zahraničí dokresluje profil samého tvůrce, vymezuje jeho roli ve slovesném vývoji, projevuje opravdové a trvalé hodnoty jeho uměleckého odkazu.

I. kapitola se zabývá jednotlivými projevy ohlasů tvorby Słowackého v Čechách od prvních zmínek o básníku v r. 1830 až do naší doby. V prvním období to byl především K. H. Mácha, který vyčetl znamení geniality již z prvních děl polského poety — dříve, než jejich hodnotu ocenila domácí kritika a čtenáři. Velký zájem o básníkovu dílo vyvolala polonofilská vlna kolem lednového povstání 1863, kdy se objevily první překlady. Słowackého blíž poznali Josef Václav Frič, Jan Neruda, Antal Stašek, silně zapůsobil na Jaroslava Vrchlického, Julia Zeyera a Otokara Březinu. Překládání jeho poezie věnovali své tvůrčí síly Otokar Mokřý, František Kvapil, Adolf Černý, Josef Matouš, František Halas, Vladimír Holan aj. Od Fričových *Listů o Słowackém* (1864–65) byl polský romantik v Čechách známý a uznávaný jako revolučně zaměřený mistr slova a novátor. Po období lednového povstání intenzivní zájem o něho vystoupil zvláště při stém výročí jeho narození (1909) a při převážení jeho ostatků v Paříži do vlasti (1927); za druhé světové války obrátil k Mickiewiczovi a Słowackému pozornost F. Halas, autor nejlepších překladů arciděla těchto polských

romantiků. Ve fundovaných studiích J. V. Friče, A. Staška, F. Kvapila, J. Matouše, E. Masáka, F. Wollmana, M. Szyjkowského, K. Krejčího a dalších se odráží snaha českého tvůrčího a vědeckého světa po postizení základních kvalit genia bratrského národa a vymezení mu náležitých místa v myšlenkovém a uměleckém vývoji národním i širším.

II. kapitola je věnována problematice překládání děl Słowackého do češtiny. K podrobnější analýze byly vybrány nejlepší překlady starší i novější a byly hodnoceny v kontextu soudobé překladatelské teorie i praxe na pozadí přehledného vývoje překladatelství z polštiny. Hlavní pozornost je obrácena k Mokrého a Halasovým překladům *Balladyny* a *Lilly Wenedy*, Sojkově překladu *Mazepy* a *Beniowskému* v převodu H. Jechové, dále překladům drobnějších básní, pořízeným představiteli generace májovců, lumírovců, modernistů z přelomu století a zástupci generace meziválečné i poválečné.

III. kapitola pojednává o divadelním přijetí dramát největšího polského scénického autora Julia Słowackého na českých jevištích. Podrobně jako v předešlých kapitolách i zde je sledovaná problematika zapojena do širšího vývojového procesu dané oblasti i vzájemných divadelních vztahů a výměny uměleckých hodnot mezi oběma národy. Rovněž v dramatech byl Mácha první, kdo si blíže všiml tvorby Słowackého. První tragédií Słowackého hranou v Čechách byl *Mazepa*, uvedený r. 1879. Toto představení otevíralo – po jalových sedmdesátých letech – nové, příznivější období ve vzájemných česko-polských vztazích divadelních i širše kulturních. Z dalších premiér v Národním divadle v Praze si práce blíže všimá *Beatrice Cenci* (1910), *Balladyny* (1923) a poválečných představení *Balladyny* v Ostravě (1949) a Bratislavě (1960) a *Mazepy* v Uherské Hradišti (1959). Dramata Słowackého mohli nejčastěji shlédnout diváci v Těšínském divadle, na jeho polské i české scéně.

Při srovnávání přijetí básnického díla Julia Słowackého v jeho vlasti a v Čechách je možno mluvit o značných analogiích, i když samozřejmě v cizím prostředí nemohlo být v té míře pocíťováno jeho zaměření na aktuální problematiku, jeho antifeudalismus a ostrá kritika národních vad, nevyniká tak jasně využívání jeho poezie radikálními společenskými hnutími a odpor k němu u konzervativních složek národa.

Důležitým doplňkem práce je podrobná bibliografie českých hlasů o Słowackém, knižních i časopiseckých překladů, přehled českých inscenací jeho tragédií a soupis základní literatury předmětů.